

Снежана Ракова

НЕКОРОНОВАНИЯ ЦАР НА СОФИЯ

ИНЖ. ИВАН
ИВАНОВ

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Снежана Ракова, *автор*

© Мирела Мишева, *редактор*

© Теодор Борисов, *научен консултант*

© Ася Атанасова, *коректор*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

„БИ 93“ ООД

София, 2022 г.

ISBN: 978-619-7688-05-4

Снежана Ракова

НЕКОРОНОВАНИЯ ЦАР НА СОФИЯ

ИНЖ. ИВАН
ИВАНОВ

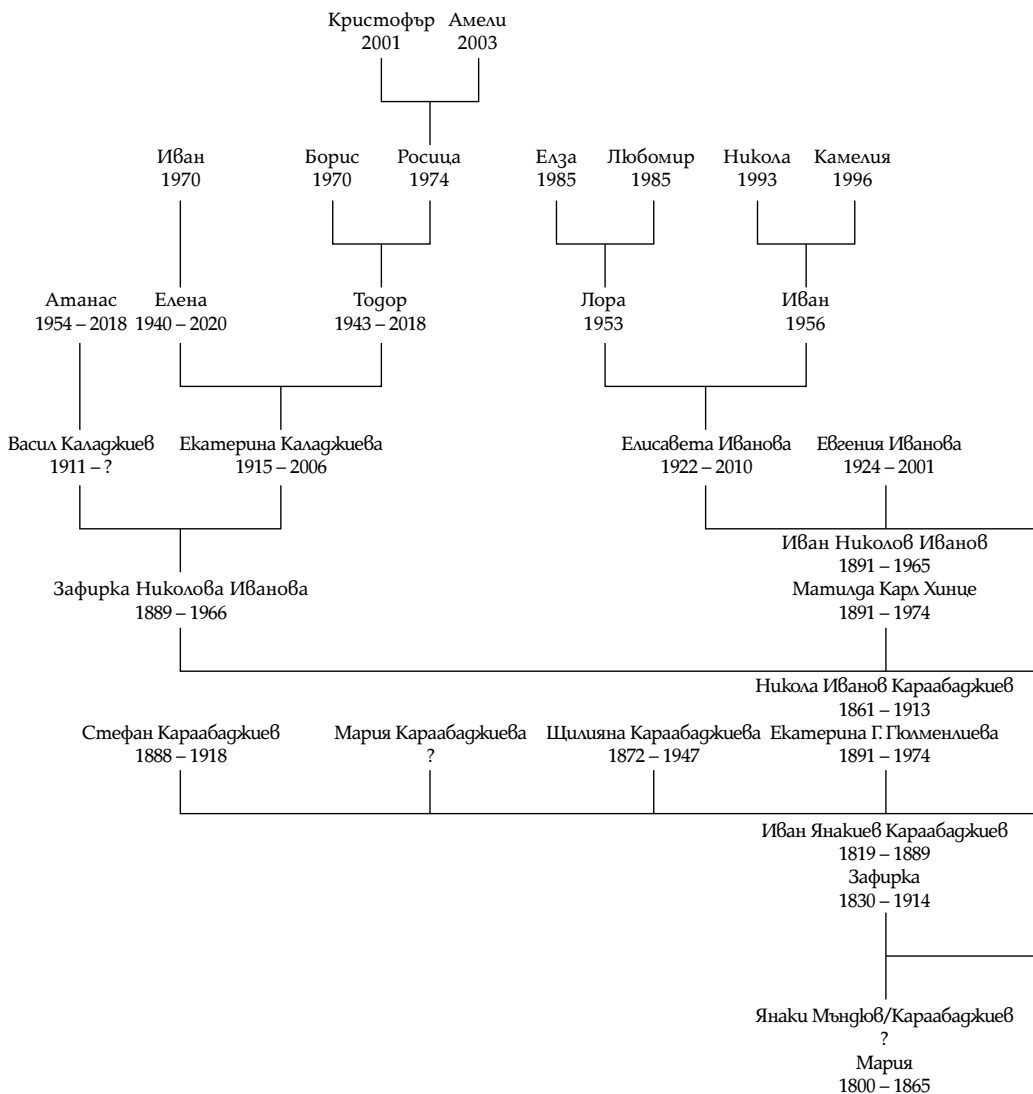
София
2022

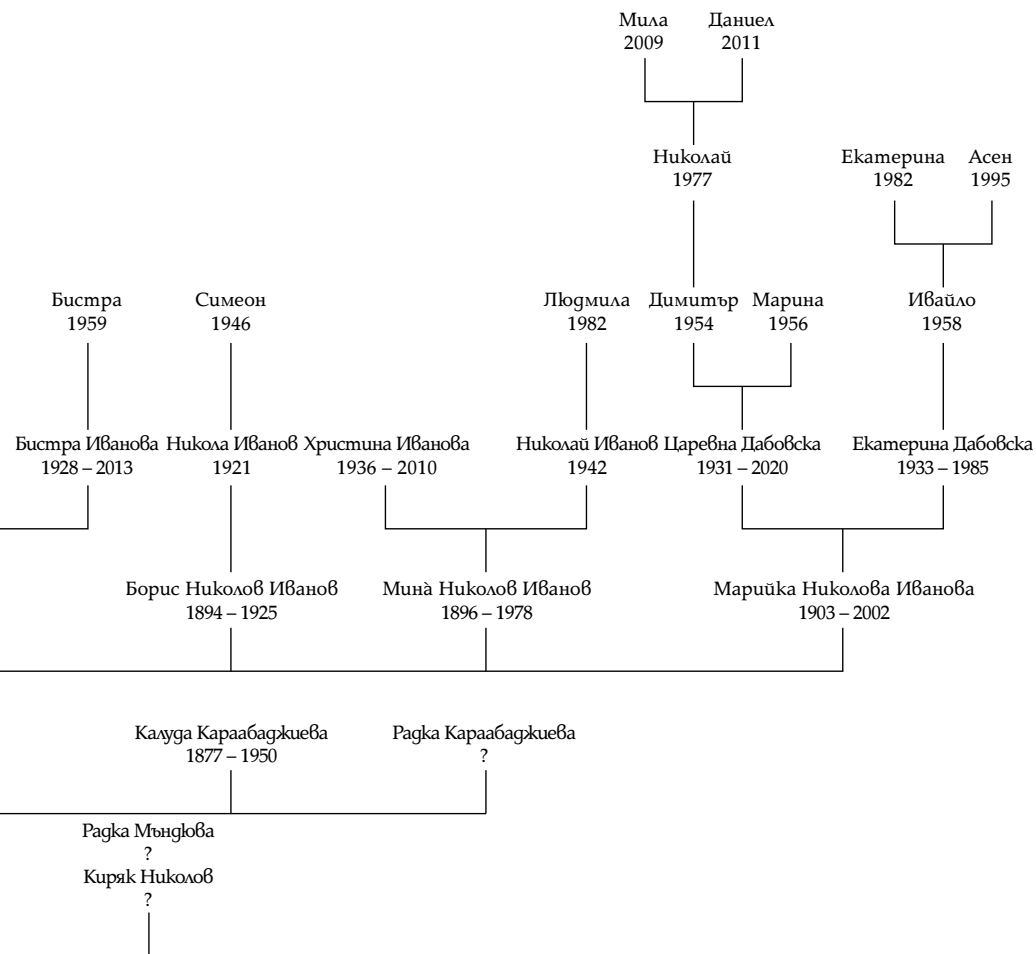
Съдържание

Въведение	9
Глава I. НАЧАЛОТО	17
Историята на бащиния и майчиния рог на Иван Иванов	17
Мъжете от семейството и войните на Балканите	24
Глава II. ИВАН ИВАНОВ. РАННИ ГОДИНИ И ОБУЧЕНИЕ	31
Студент в Мюнхенската политехника (1910 – 1915)	32
Участието му в Първата световна война	38
Първите професионални изяви на младия хидроинженер	41
Глава III. ДЕЛОТО НА НЕГОВИЯ ЖИВОТ – РИЛСКИЯТ ВОДОПРОВОД	46
Проучвания по трасето на Рилския водопровод	47
Първа част от изграждането на водопровода: Бистрица – София	59
Вторият етап на строителството: Рила – Бистрица. Участието на „Сочиета дженерале“	66
Продължението – проектът за язовир „Бели Искър“ и научно признание	75
Глава IV. КМЕТЪТ	84
Наследството от предишните кметове	85

Некоронования цар на София	93
Градоустройственият план „Мусман“ (1938)	112
Отменянето на концесията за електричеството	124
Благотворителна и културна политика по време на война	132
Строежът на язовир „Бели Искър“	135
Бомбардировките над София	138
Глава V. НАРОДНИЯТ СЪД, БИВШИЯТ КМЕТ – ПОДСЪДИМ В ЧЕТВЪРТИ СЪДЕБЕН СЪСТАВ	145
Съдебният процес срещу Иван Иванов	149
Инженерът, който работи в затвора	164
Глава VI. ДЕЙНОСТТА НА ИНЖ. ИВАНОВ В ГОДИНИТЕ НА СОЦИАЛИЗМА (1946 – 1964)	170
Иван Иванов и Държавна сигурност	185
Строежът на хидровъзел „Сталин“	188
Послеслов	218
Благодарности	220
Приложения	222
Използвани източници	263
Снимки	273

Родословно дърво

Въведение

Има хора, за които споменът не избледнява с времето – въпреки всички превратности, въпреки опитите добрите им дела да бъдат скрити и забравени. Паметта и преклонението към инж. Иван Иванов – най-успешния столичен кмет в десетилетието преди 1944 г., строителя на Рилския водопровод, стават все по-силни с годините.

Книгата, която държите в ръцете си, представлява документална биография на инж. Иван Иванов – един от „строителите на съвременна България“. Целият му живот представлява неуморна работа – проектиране и строителство на водопроводи, язовири и градоустройствени начинания, които правят България и нейната столица все по-модерни и облагородени.

Изданието е написано въз основа на съхранените следи от неговия труд. Това е разказ, който следва отделните стъпки в живота му така, както те са отразени в документите, снимките и страниците, изписани с неговия характерен почерк. И досега делата му са ни били познати чрез запазените архивни документи, филми и снимки или чрез разказите на негови съвременници. Сега за първи път обаче разгръщаме личния му архив, събиран в продължение на дълги години от самия него. Той е нашият основен източник. Запазените в него документи са подредени и проучени през последните няколко години с помощта на наследниците му и други сродници на семейството. Бяхме изправени пред големи предизвикателства. На първо място – личният му архив представлява огромен обем от професионална документация (проекти, чертежи, изчисления, доклади). Наред с този масив от специализирана инженерна

информация се намериха и нови, но по-малко на брой, свидетелства: лични документи, кореспонденция и снимки. Освен това личният архив трябваше да бъде проучен и съпоставен с вече съществуващите архивни фондове в Държавните архиви, които са свързани с неговата дейност. Накрая, но не по важност, за да разкажем за някои от събитията, засягащи живота на инж. Иванов, неговите лични жертви, благородство, честност и почтеност, се позовахме на разказите на все още живите членове на рода Иванови. Надяваме се да сме успели в нашата крайна цел: да представим във възможно най-голяма пълнота интересната и пълна с превратности негова биография, достойна за уважение и преклонение.

Читателят ще се докосне до времето – не толкова далечно, през което е живял и изграждал този човек, ще разбере кои са били важните хора в неговия живот и в професионалното му обкръжение.

Биографията на Иван Иванов ни разкрива, че той е принадлежал на поколението българи, което има съдбата да преживее няколко войни, да споделя възторга от победите и покрусата от паденията на България в размирния XX в. Той е един от мнозината, които споделят една и съща съдба и преодоляват едни и същи трудности. Това, което го отличава, е неговата извънредна работоспособност, безкомпромисен професионализъм и последователност в действията, насочени към реализацията на единствената му цел – общото благо и просперитет на българския народ.

Неговият живот се разделя на равни отрязъци през десетилетията, в които работи активно – в периода 1915 – 1924 г. като млад инженер започва работа в общинските служби на столицата и проучва възможностите за водоснабдяването на София; между 1924 и 1934 г. ръко-

води строежа на Рилския водопровод; от 1934 до 1944 г. е кмет на столицата; във времето от 1946 до 1960 г. проектира и ръководи строителството на важните за София хидротехнически съоръжения по р. Искър.

Роден в Сливен през 1891 г., едва десетина години след Освобождението на България, Иван Иванов е свързан чрез рода си (най-вече чрез своя баща – майора от българската армия Никола Иванов Караабджиев) с важни за времето си събития. На страниците на тази биографична книга имахме възможност да включим напълно неизвестни факти за историята на рода Иванови и да покажем неговата силна връзка и дълбоки корени в миналото на Сливен.

Следвайки примера на баща си, Иван Иванов се записва във Военното училище в София (1903 – 1908), но след това избира пътя на образованието в чужбина. След като завършва средното си образование, той става един от десетките българи, които започват да изучават технически науки в странство. За онова време техническите университети в Германия са сред най-добрите, а този в Мюнхен, където Иванов завършва строително инженерство през 1915 г., дава изключително добра подготовка на своите възпитаници. Подобно на мнозина свои връстници, учещи в Германия, и Иван Иванов прекъсва следването си в Мюнхен, за да се включи в редиците на българската войска по време на Балканските войни. През 1913 г. баща му е убит на фронта. Във войните голямото му семейството губи още двама свои представители – съпруга на по-голямата му сестра Зафирка и брат му Борис. Едва ли има българско семейство, което тогава да не е преживяло подобни тежки загуби. От друга страна, за сегашните поколения сигурно е почти невъзможно да си представят какви трудности са преодолявали онези българи,

които са успели да оцелеят сред суматохата и жертвите на многото войни и въпреки това да вложат целия си устрем, знания и енергия в изграждането на своята модерна България.

Иван Иванов участва и в Първата световна война, а веднага след края ѝ се включва в изграждането на „водостопанското дело“, както са го наричали тогава – в овладяването на реките, които да служат за напояване и за производство на електричество. Така той се нарежда сред онези по-опитни и вече утвърдени хидростроители, които през 20-те години на миналия век полагат основите на водното ни стопанство.

Негова е заслугата за построяването на Рилския водопровод (1924 – 1933), който докарва вода за София и вече почти сто години задоволява нуждите на населението ѝ. Инж. Иванов участва във всички етапи от строителството на това съоръжение – от проучването и проектирането на трасето му до осъществяването на трите му етапа (София – Бистрица, Рила – Бистрица и язовир „Бели Искър“). Още за времето си тази работа е била високо оценена. А и в наши дни също, особено сред по-възрастните жители на столицата, това дело все още се помни и благославя.

Наред с това той е сред най-известните столични кметове, управлявал София цели десет години – от 1934 до 1944 г. Без да е свързан с някоя политическа сила, без да е проявявал каквито и да е партийни пристрастия, инж. Иван Иванов попада в управляващите среди, които идват на власт с преврата от 19 май 1934 г. Избран и предложен за поста е от ръководителя на преврата и министър-председател на правителството Кимон Георгиев, с когото пътищата им се преплитат и през следващите десетилетия. Въпреки сложните времена през 30-те и 40-те години неговото кметуване се

смята за най-успешното време на градоустройство и благоустрояване на столицата, а той получава прозвището Некоронования цар на София.

След 9 септември 1944 г. инженерът и бивш кмет е изправен пред Народния съд и успява да избегне смъртното наказание само заради големия си опит в хидростроителството и инженерните си способности, които се оказват изключително необходими за новата социалистическа власт.

По-малко се знае за дейността му по времето на социализма, т.е. за последните десетилетия от неговия живот. Не си представяхме колко напрегната и колко активна е била работата му по строителството на язовир „Искър“, който тогава се е наричал „Сталин“. Неизвестно за нас беше, че той е участвал в проектирането на т.нар. плавателен канал, който по план следва да заобикаля от юг столицата – един грандиозен проект на тогавашната власт, който така и не се осъществява.

Заради идеологическите пристрастия името му съзнателно е оставено в забрава, макар че той участва с извънредна работоспособност в проектирането и построяването на големи язовири и водоснабдяващи съоръжения, а също и в изграждането на водоелектрически централи и напоителни системи не само в София и нейния регион, но и в цяла България. През 1965 г. приключва жизненият му път, без да е получил необходимото признание за делата си.

В наши дни все още сме в дълг към неговата памет, особено когато през 2021 г. се навършиха 130 г. от рождението му. Нуждаем се от едно припомняне за живота му и за огромния безкористен труд, който е вложил през цялата си професионална кариера. Изминали са доста години и вече не са сред живите неговите дъщери

и близки роднини. От голямото някога семейство са останали внуците му и наследниците на братята му, Борис и Мина, и на сестрите му, Зафирка и Мара.

На страниците на тази книга известното и неизвестното за инж. Иванов ще се преплитат и допълват. Много информация е запазена в нашите официални институции – това са най-вече фондовете с документи, съхранявани в Централния държавен архив (ЦДА) и Регионалният държавен архив – София, както и в Държавния военно-исторически архив (ДВИА), Велико Търново. От по-важните документални сбирки в Централния държавен архив сме използвали фонда „Народният съд 1944 – 1945 г.“ и по-специално документите от съдебния процес на Четвърти състав на Народния съд.¹ Много важен и изключително полезен за нашето проучване бе и архивът на Столичното общинско управление: фонд „Софийско градско общинско управление – гр. София“², както и фонд „Дирекция на водопровода „Рила – София“. За нашето изложение са използвани и личните архивни фондове на групи лица като инж. Тончо Пешев, ген. Владимир Вазов и др.

В ДА – София има специален архивен фонд на името на инж. Иванов (фонд 1353К), където се пазят документи и снимки в общо около 189 архивни единици.³ Допълнен е с дарение от страна на една от дъщерите му

---

¹ Този фонд е дигитализиран и достъпен: <http://narodensud.archives.bg/> (последен достъп: 15.05.2022).

² Той също е дигитализиран: <https://www.archivesportaleurope.net/ead-display/-/ead/pl/aicode/BG-0000021357/type/fa/id/23289> (последен достъп: 15.05.2022).

³ Вж. представяне на фонда в: Пътеводител по фондовете на Държавен архив – София, 1645 – 1944 г. (серия „Архивни справочници“, с. 16), София, 2012, с. 330 – 333. https://www.archives.government.bg/guides/13_P_C_2012.pdf (последен достъп: 15.05.2022).

през 2005 г., както и с нови постъпления, предадени от наследниците на инж. Иванов през 2021 г.

Снимки и публикации за Иван Иванов могат да се открият и в Българския исторически архив в Националната библиотека (БИА, НБКМ), както и в Регионалния исторически музей – София.

Какво е направено и написано досега за инж. Иван Иванов? На първо място ще поставим биографичната книга на Елинка Бояджиева – „Изживяна доблест“.⁴ Това е единственото задълбочено изследване на житейския път на столичния кмет. То е ценно не само с живия си разказ и с богатия снимков материал, но най-вече с това, че е съхранило спомените за житейските събития, споделени от две от дъщерите на Иван Иванов с авторката на книгата.

Много съществен принос към съхранението на паметта за инж. Иван Иванов има придобилият голяма публичност документален филм на режисьорката Агела Пеева „Кметът“ от 2009 г. Той запълва една съществена празнина, предавайки информацията за живота и делото му чрез документални свидетелства (включително запазени филмови кадри и снимки) достоверно и завладяващо.

През март 2020 г. беше открита документална постерна изложба, подготвена от Държавна дирекция „Архиви“ и наречена „С мъдрост в сърцето. Инж. Иван Иванов – кмет на София 1934 – 1944 г.“.⁵

---

⁴ Бояджиева, Е. Изживяна доблест. София, 2007.

⁵ Изложбата е достъпна на сайта на Държавна агенция „Архиви“: https://www.archives.government.bg/galleries-22-725-%D0%A1%D0%BC%D1%8A%D0%B4%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B2_%D1%81%D1%8A%D1%80%D1%86%D0%B5%D1%82%D0%BE_%D0%98%D0%BD%D0%B6%D0%98%D0%B2%D0 (последен достъп: 15.05.2022).

Иван Иванов е пазил свои непубликувани ръкописи, останали в забрава през многото десетилетия след смъртта му. Част от тези неизвестни страници могат да се прочетат в приложенията към настоящата книга. В изданието сме поместили и непознати досега снимки и документи, пазени от семейството на брат му Мина Иванов. Подбраният снимков материал е включен в приложение към книгата.

Освен изброеното дотук в изданието за пръв път публикуваме и сведения, които се откриха в други непроучвани досега архиви, като архивния фонд на Техническият университет в Мюнхен. Получихме достъп и до досието на Иван Иванов в архива на Държавна сигурност, като по този начин уточнихме още факти за дейността му вече през призмата на полицейски доклади отпреди 1944 г. и на агентурни донесения след 1944 г.

Работата по книгата, посветена на живота и делото на столичния кмет инж. Иванов, ни донесе огромно удовлетворение. Вярваме, че трудът ни ще предизвика интереса на читателите и ще помогне за това не само да обогати знанието ни за ценния му принос в модерната ни история, но и да предаде паметта за него на следващите поколения.

Посвещаваме това наше изследване на 130-ата годишнина от рождението на инж. Иван Иванов.

Езикът и пунктуацията на включените в тази книга оригинални текстове (било то в отделни цитати от тях или предадени изцяло) са осъвременени според сегашните норми. Цитатите от ръкописни документи и писма са дадени в курсив.

Авторът
София, 20.02.2022 г.

Глава I. НАЧАЛОТО

Историята на бащиния и майчиния рог на Иван Иванов

В началото на ХХ в. един български офицер пристига в София с близките си. Неговото име е Никола Иванов Караабаджиев. Той има загърба си три десетилетия военна служба и е достолепен глава на голямо семейство. Запазените от този период снимки показват точно това достолепие на българския военен, красивата му съпруга и многобройното му потомство.⁶ Неговият род, както и този на жена му Екатерина, води началото си от Сливен. По това време доста сливенци вече заемат важни постове на различни гържавни служби. Сред тях повечето са военни, но има и много архитекти и инженери. С голямо гръзновение тези хора още през 1901 г. вече са изградили своя общност – известната „Сливенска дружба“, която е и една от първите землячески организации в София.⁷ Нямаме сведения дали семейството на Никола Иванов се е включило в дейността ѝ, но си заслужава още тук, в началото, да споменем имената на двамата от най-заслужилите за разгръщането на това ползотворно начинание, които имат връзка и с нашия

---

⁶ Вж. снимки № 1, 2, 3.

⁷ За историята на сливенската общност в София вж. Юбилеен отчет на „Сливенска дружба“ в София по случай 25-годишнината от основаването. 1901 – 1926. София, 1926; вж. също и Семова, В. Културно-просветната дружба на сливенци в София. – В: Сливенци. Старите родове. Т. I. Сливен, 2016, с. 59 – 63.

разказ – арх. Георги Козаров и г-р Симеон Табаков – историка на Сливен.

Преди да се установи в столицата, военната кариера на бащата отвежда семейството в различни градове. Тя започва в родния му град Сливен още през 1878 г. и продължава в Стара Загора, Бургас и Радомир. През 1888 г. Никола Иванов се жени в Сливен за Екатерина Иванова Пюлменлиева. Именно там са родени първите две от децата им – Зафирка и Иван. По-късно в различни градове се раждат Борис, Мина и Мария.

Някъде към средата на 1905 г. капитан Никола Иванов е преместен от Стара Загора в 26-и пехотен Пернишки полк и е повишен в звание майор. Тогава семейството му вече живее в Радомир. Тук Зафирка се омъжва през 1910 г. за Тодор Василев Каладжиев, деловодител и банков чиновник, родом от Радомир, и по спомени на близките му наследници – голям красавец. През 1911 и 1914 г. се раждат двете им деца – Васил и Катя.

Преместването на семейството в София става през 1908 г., след като Никола Иванов се уволнява от служба. Към момента, когато се установяват в София, децата вече са отраснали. Голямата дъщеря се е отделила, а две от момчетата учат във Военното училище. Това са Иван Иванов и Борис Иванов, а третият син Мина ще се запише в Художествената гимназия. Най-малкото от децата, родената през 1903 г. Мария (Мара), остава най-дълго време заедно с майка си. В столицата семейството живее под наем в квартира на ул. „Пиротска“ № 37 и пребивава в това жилище дори и след смъртта на бащата, който е убит в началото на Междусъюзническата война.

Досега твърде малко бе известно за роговата история на семейството, в което се е родил Иван Иванов. Знаеше се само името на дядото – Иван Караабаджиев,

но не и това на неговата съпруга. Някои нови сведения ще ни позволят да узнаем много повече от известното досега. Можем вече подробно да проследим родословието на бащиния и майчиния му род поне няколко поколения назад във времето.⁸

Най-ценното от новооткритите свидетелства се намери в книгата от семейния архив. Оказва се, че самият Иван Иванов в края на живота си – между 1961 и 1964 г., е успял да събере данни за родовете на майка си и баща си и да направи подробни родословия. Видно е от неговите собствени записки, че е търсил сведения за рода от майка си Екатерина (Катина), разпитвал я е за родствените връзки с други сливенски родове и си е записал имената на някои от живите тогава родственици по майчина линия. Научаваме, че Катина е пазила завещание на баща си от 1864 г. и други документи, които малко преди смъртта си е предала на другия си син – Мина. Катина доживява до 84-годишна възраст, радвайки се на обичта на своите деца и внуци.

Родословията, които инж. Иванов е изготвил, са начертани старателно и са надписани така: *Род Караабджиеви-Плачкови 1850 – 1964, Род Кадънкови-Гюлменлиеви*. Дори е направил изчисления колко са на брой представителите на тези родове – 35 от рода Кадънкови (т.е. рода на майка му) и 25 наследници по линията на баща им Никола.

И още едно интересно и ново свидетелство. През 1959 г. на Иван Иванов се налага да работи по проучвания за язовир „Жребчево“ и тогава вероятно за последен път посещава родния си град. Почти в края на професионалната си кариера в един свой работен бележник той е записал с по няколко думи много важни за

---

⁸ Вж. Родословно дърво (с. 6 – 7).

нас данни. Ето редовете, които се четат на първата страница на бележника:

Юний 1959. Адреси в Сливен:

1. Баба Николица (Мария Николова), майка на майка ми – ул. „Михаил Бушев“ 12
2. Родната ни къща (Карабаджиеви), ул. „Генерал Столетов“ 12 и 14
3. Сава Хрусанов, ул. „Аксаков“ 9.

Тук трябва да обясним нещо повече за старите сливенски родове, които са били наистина многобройни, а наследниците им пазят жива историята им и до днес. Не само в предходния век, но и в сегашния продължава да се пише за тях. Именно чрез една от книгите, посветена на родовете история на Сливен, която беше публикувана наскоро, научаваме каква е връзката на Иван Иванов със Сава Хрусанов (последното име, изписано в бележника) – той е съпруг на първа братовчедка на майката на Иван Иванов, а пък самият Иван Иванов е направил проекта за тяхната къща.⁹

На една скица за бащиния му род, направена буквално като „родословно дърво“, разчитаме (макар и трудно заради нечетливия почерк), че неизвестните по име негови прапрабаба и прапраядо са живели около 1780 г. Те са имали три деца: Мария, Мина (който е станал калугер в Бачковския манастир) и неизвестна по име тяхна сестра, от която тръгва многобройният сливенски род Ганеви.

---

⁹ Хрусанова, Е. Профили. Иван Иванов. – В: Сливенци. Старите родове. Т. II. Сливен, 2019, с. 109 – 111. Вж. и цялата поредица под редакцията на Щилияна Василева: Сливенци. Старите родове. Т. I – III. Сливен, 2016 – 2019; Бояджиев, А. Будна памет за Сливен. Т. I – III. Сливен, 2008 – 2013.

Прабабата и прадядото са Янаки и Мариѝка, а дядо и баба на Иван Иванов са Иванчо Караабаджиев-Плачко̀в и Зафирка. В семейството на Иванчо и Зафирка е имало седем деца, от които Никола е най-голямото. Следват четири сестри (Мария, Щилиана, Калуда, Радка) и двама братя – Стефан и Мъндю. За жалост, сведенията за тях са съвсем оскъдни, а всъщност това са неговѝ лели и чичовци по бащина линия. За Стефан е отбелязано, че е бил шивач, а за Мъндю, че е починал млад и както е написано – *самонаранил се с пушка от баща ми*. За сметка на това можем да предположим, че Калуда, неговата леля, е същата, отбелязана като кръстница на Иван Иванов в свидетелството му за свето кръщение – Калуда Андонова.¹⁰

Майката на Иван Иванов Екатерина (Катина, Ката) произхожда от рода Кадънкови-Гюлменлиевѝ, чието родословие се извежда от около 1800 г. Имената на прадядо ѝ и прабаба ѝ са неизвестни, но се знае, че са имали четири деца. Дядо ѝ е третото дете – Иван Кадънков (1820 – 1870), за когото Иван Иванов е отбелязал: *убит от турците в Сливен*; той е бил женен за баба ѝ Елена (1824 – 1896). Иван Кадънков има 4 деца – Костадин, Иван, Никола и Мария.¹¹

За нашия разказ най-важна е Мария Ив. Кадънкова. Тя е омъжена за Георги Гюлменлиев и е майка на Екатерина и баба на Иван Иванов, починала, докато Екатерина е много малка. Тук вече можем да разгадаем коя е така наречената *баба Николица*, записана в тефтерчето му.

---

¹⁰ Документът се съхранява в Държавна агенция „Архиви“ – ДАА, Библиотека.

¹¹ Костадин Кадънков (1865 – 1920) е роден в Сливен, починал е във Варна, неженен. Иван Кадънков (1870 – 1899) е женен за Мария (?) (1854 – 1924). Тяна гъщеря, Елена Кадънкова (родена 1895), е омъжена за Сава Хрусанов (роден 1884). Те са първи братовчеди на майката на Иван Иванов, с ко̀што очевидно той е имал близка връзка, както става ясно от тефтерчето му от 1959 г.

Това е сестрата на Георги Гюлменлиев, също по име Мария, женена за Никола Бояджиев, която осиновява Катина след смъртта на майка ѝ. Родът Гюлменлиев е свързан по-нататък и с рода Комитови, Кирякови, Ганеви, Козарови и още други сливенски родове.

Мария и Георги Гюлменлиев са имали четири деца, от които най-голямото е Екатерина (Катина), майката на Иван Иванов. Останалите са: Донка Г. Гюлменлиева, омъжена за Симеон Николов, с когото са имали четири деца; Иван Г. Гюлменлиев, за когото е записано *умрял в Румъния*; Петър Кадънков-Гюлменлиев, който се пада вуйчо на Иван Иванов. С голяма вероятност именно той присъства на снимката на семейството на Никола Иванов от 1910 г. Това е една от малкото запазени семейни снимки, на които са събрани всички представители на фамилията.¹² Тя е от 1910 г.: дамите са с капели и елегантни рокли и всички – млади и възрастни, са с одухотворени лица. Освен цялото семейство на Никола Иванов – съпругата му и петте деца, присъстват и двама възрастни, за които именно предполагаме, че са Петър Кадънков и неговата съпруга.

*

Няма да е излишно да се направи едно отклонение за историята на Сливен, за живота и заниманията на сливенци през XIX в., дори и само заради това, че по този начин може да разберем как са се появили родовете, които са в основата на семейната история.

---

¹² Вж. снимка № 3.

Някога не е имало фамилни имена и като такива са се добавяли професиите на мъжете. Както се видя, и двата рода, от които води началото си родът Иванови, са с имена на занаяти – Караабаджиеви и Пълменлиеви, което ни навежда на мисълта, че родоначалниците им са се занимавали с абаджилък и производство на розово масло.

За да се влеземе в миналото на подбалканския град, достатъчно е да разгърнем страниците на ненадминатата и до днес книга на сливенеца г-р Симеон Табаков „История на град Сливен“.¹³ Абаджийството, т.е. производството на вълнени платове, е сред най-развитите занаяти в града. Табаков разказва, че на пазара са се извършвали сделките между турските чиновници, които са идвали, за да поръчват количествата платове, и местните занаятчии. По думите му, тогава „се явяват предприемачи, обикновено самите производители, с по-общо име *караабаджи*, и се надпреварват кой по-рано и на по-износна цена да достави поръчката, сдружени обикновено по няколко души, и раздават вълна на разни домакинствата за изпридане и изтъкване“.¹⁴

Очевидно е, че мъжете от рода на Иван Иванов също са практикували този занаят – както разбираме, те са били „караабаджи“, т.е. посредници в сделките за про-

---

¹³ Книгата е написана за обявения през 1909 г. от Сливенската сдружба в София конкурс за история на града: Табаков, С. Опит за история на град Сливен. Хорография (Издава Комитетът „История на град Сливен“). Т. I. София, 1911. Вторият и третият том са публикувани след смъртта на автора – през 1924 и 1929 г.: Табаков, С. История на град Сливен. Т. II – III. София, 1924 – 1929. Има и няколко нови издания, последните от които са от 2020 – 2021 г. Тук се цитира по първото издание.

¹⁴ Табаков, С. История на град Сливен. Т. III. Икономичен развой. Народен бит. София, 1929, с. 53.

дажба на платове. Откриваме дори и името на Иванчо Караабаджията сред имената на старите сливенски абаджии в нарочен списък, включен в историята на Симеон Табаков.¹⁵ Негова съпруга е била Зафирка, за която не знаем от кой род е по баща. Фамилното име е изоставено по-нататък във времето: синът Никола, роден през 1861 г., т.е. още по турско време, се назовава по-късно вече само Никола Иванов. Къщата на Караабаджиеви се е намирала в центъра на града, близо до пазара – на ул. „Генерал Столетов“ 12 и 14 (както е записал Иван Иванов в бележника си).

Следвайки отново занимателния разказ на Симеон Табаков, ще разберем и каква е съдбата на онези, които напускат града при честите войни и размирици. Така например 1830 г. се оказва много ключова за историята на Сливен, тъй като след Руско-турската война голяма част от населението му мигрира към Бесарабия, Русия и Влашко. Тогава се изселват и много от „дюляджиите“ – тези които се занимават с производството на розово масло, откъдето идва и названието на рода Пюлменлиевци. Сред изселническите родове е и този на бабата на Иван Иванов по бащина линия – Зафирка, която е родена в Букурещ.¹⁶

Мъжете от семейството и войните на Балканите

По време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. Сливен отново е в центъра на военните действия. Рус-

---

¹⁵ Пак там, с. 56, бел. 1.

¹⁶ Вж. за преселването на сливенци в Букурещ и за завръщането на някои родове още през 1832 г.: Табаков, С. История на Сливен. Т. II., с. 140 и сл., с. 149 – 150, с. 159.

ките войски на два пъти минават през Балкана – през лятото на 1877 и в началото на 1878 г. Освобождението на града настъпва на 4 януари 1878 г. не без участието и на десетки сливенци опълченци, включили се в бойните действия. Легендарният руски генерал Скобелев с щаба си пристига на 10 март 1878 г. и остава в града до месец май, когато се организира „народната гвардия“ и са свикани *всички, годни да носят оръжие от 20 до 50-годишна възраст*.¹⁷ Това е и времето, в което Никола Иванов се включва във войската, макар и по-млад на възраст – само на 16 години. Той постъпва на служба в 7-а Сливенска дружина на 18 март 1878 г. Берлинският договор, подписан през юли 1878 г., оставя Сливен в рамките на Османската империя (под управлението на префект), създавайки областта Източна Румелия с център Пловдив. Почти незабавно след това започва подготовка за обединение на двете части на България.

В Държавния военно-исторически архив във Велико Търново се палят 10 документа, свързани с военната кариера на майор Никола Иванов. Те датират от 1892 до 1913 г. По тях можем да разчетем годините на повишенията в ранг, местата, на които е служил, и военните награди, които е получил. Сред най-ценните документи от това негово военно досие е всъщност най-ранният – този, който ни показва началото на военната му служба: *Пълен послужебен списък на поручика от 11-ий пеши Сливенский полк Иванов*.¹⁸ Това е препис от регистъра на полка, в който има записи на ръка, с отбелязани дати на различните му назначения от постъпването му през март 1878 г. до напускането на полка през април 1892 г.

---

¹⁷ За тези събития вж. Табаков, С. История на Сливен. Т. II., с. 307 – 308, с. 320 – 327; списък на сливенци опълченци – с. 323, с. 325 – 327, с. 332.

¹⁸ ДВИА, ф. 757, оп. 1, а.е. 12, л. 155 – 156.

Никола Иванов е сред първите участници в новосформираната българска войска в Сливен. След това е воювал в Сръбско-българската война от 1885 г. и е получил за това военно отличие (бронзов медал). Виждаме в цитирания архивен документ специалното посочване на „столицата София“, към която той се отправя през 1887 г., т.е. две години след Съединението „за свършване военните науки“. В края на 1889 г. той завършва Висшето военно училище.

Следващото назначение на бащата е в Бургас, където през 1892 г. е преместен да служи в 24-ти пехотен Черноморски полк. От 1894 г. капитан Никола Иванов вече е в Стара Загора, където е командир на рота от 12-и Балкански полк. В този град се ражда синът му Мина Иванов (18 септември 1896), две години след като в Бургас се е родил другият му син Борис (1894).

През 1905 г. офицерът Никола Иванов е преместен в 26-и пехотен Пернишки полк в Радомир. Вече носи званieto майор, като е произведен в чин на 18 май 1905 г.¹⁹ По данните от Военния архив през 1908 г. той се уволнява по собствено желание и се зачислява в запаса.²⁰ Към 1 март 1908 г. обаче неговото име фигурира в „Списък на офицерите от армията по родове на оръжието. Пехота“.

Участва в Балканската война през 1912 – 1913 г. като командир на Четвърта дружина в 42-ри пехотен полк и е награден с орден.²¹ Има данни, че е награждаван и преди това – с народен орден „За военна заслуга“ V степен и кавалерски кръст с корона – през 1905 г., когато е майор от 12-и пехотен Балкански полк. Известно е, че този полк е

---

¹⁹ ДВИА, инв. № 17 487.

²⁰ Височайша заповед № 26, 8 окт. 1908 г. (ДВИА, инв. № 2097, в. Военни известия, бр. 105).

²¹ ДВИА, инв. № 784.

воювал през Балканската война в Тракия по линията на селата Юруш, Паназ мене и Картал мене по долината на р. Арда и е участвал в обсадата на Огрин.

По спомени на Николай Мина Иванов има една важна случка от времето на войната, за която се е разказвало в семейството. Това е едно геройство, извършено от двамата синове на Никола – Мина и Борис. Борис вече е бил записан във Военното училище, а Мина е още ученик. Дватама разбират, че баща им Никола е ранен във военните действия и е заминал да се лекува в Чорлу (дн. Турция). Вероятно става въпрос за началото на 1913 г. Те решават да отидат да го видят и предприемат рисковано пътуване. Първо пътуват с влак от София до Първомай, а след това вървят пеша до Огрин. Там ги вижда един офицер, разпитва ги и като разбира накъде са се запътили, им дава кон, за да продължат по-нататък. Дватама успяват да стигнат до Чорлу и да намерят баща си. Това е последният път, когато го виждат. Някъде по това време съпругата му Екатерина изпраща от София „пощенска карта“ (както тогава са се наричали отворените писма) – с нейна снимка заедно с най-малката дъщеря – Мария, която носи дата 2 април 1913 г. Адресирана е до *Господин Майор Иванов, 3^{та} Балканска дивизия, 42^{ри} пеши полк, 4^{та} дружина*, а текстът гласи: *Мили Колю! Ако ти е твърде долъчняло за нас, ето виж ни. Тези карти ще ги имате по случай войната. Добре сме всички. Сърдечен поздрав. Твои Мара и Катина.*²²

След Балканската война започва веднага и Междусъюзническата. Никола Иванов загива в самото ѝ начало, на 19 юни 1913 г. в Македония. Неговите синове са запазили „Удостоверението“ за смъртта му, издадено от Началника на трета Балканска дивизионна

---

²² Вж. снимка № 4 (Архив на Мина Иванов).

област, гр. Сливен, в което пише, че *майор Никола Иванов, родом от гр. Сливен, 42-рият полк, дружинен командир... е убит на 19 Юний т.г. в боя с гърците на Аржанските висоти – Дойранско.*²³

Във войните участват и по-младите мъже от семейството – синовете Иван, Борис и Мина, както и зет му Тодор Каладжиев (мъжът на Зафирка). Няколко години по-късно в жестокото сражение при Каймакчалан, вече по време на Първата световна война през 1916 г., е убит зетят Тодор Каладжиев. А в края на октомври 1925 г. в печално известния граничен инцидент между Гърция и България при Петрич загива и Борис Иванов.

За военната служба на Тодор Каладжиев научаваме от един „Списък на загиналите при Каймакчалан“.²⁴ Инак, както стана дума, той е бил банков служител („деловод“) и по тази причина на паметната плоча, поставена в БНБ в София, е изписано името му и битката, в която е загинал (на 1 октомври 1916). Точно от този надпис научаваме и за лобното му място – на Каймакчалан, където е едно от най-кървавите сражения на Солунския фронт през Първата световна война.²⁵

Мина Иванов, най-малкият от братята, още 18-годишен ученик в Художественото училище се записва в Школата за офицери в Княжево (1915) и воюва на Южния фронт през време на Първата световна война, а

---

²³ Архив на Мина Иванов.

²⁴ „Списък на загиналите офицери, подофицери и войници от 43-ти пехотен полк в боевете на Каймак-Чалан (23 септември – 5 октомври 1916 г.)“, с. 23. <https://cutt.ly/усхUCbW> (последен достъп: 15.05.2022).

²⁵ Тези сведения са от неговия син Николай Мина Иванов. Той е запазил картичките и писмата на Иван Иванов от фронта, за които ще стане дума по-нататък.

дипломата си за завършено образование получава чак след края на войната.

Борис Иванов завършва Военното училище вероятно след 1914 – 1915 г., като знаем единствено, че е бил артилерист. Не открихме сведения за участието му във войните до 1918 г. Единственият запазен документ във Военния архив се отнася до обстоятелствата, при които е загинал през 1925 г. Четем за това в официалното благодарствено писмо до близките му: „Техническият поручик от 2-ри Пограничен сектор Иванов Борис, макар и спиран от началника на Сектора, полк. Стойков, грабва една картечница от Св. Врач и се отзовава на бойната линия, където храбро се е борил против гърците и им е нанасял големи загуби, но пронизан на 6 места от неприятелска картечница, подир 10 дена почина“.²⁶ Според разкази на Николай Мина Иванов Борис тогава е бил оръдеен инспектор. Някъде към 1920 г. той се жени за Руска Партова и през 1921 г. се ражда синът им Никола. През 1925 г. по време на негова инспекция на оръдейните части към Петрич започва нападението на гръцките войски. В семейните спомени е съхранен разказът за това как Борис взема една картечница, патрони, каруца и няколко войници. Улучва го куршум, който пронизва белите му дробове. Войниците го прибират от мястото на сражението и след това с автомобил е откаран до София. Умира няколко дни по-късно от емболия.

След тежките загуби за семейството във войните майката Катерина, снахата Руска и сестрата Зафирка

---

²⁶ ДВИА, ф. 76, оп. 1, а.е. 59, л. 2: Заповед на Началника на войските, действащи в долината на р. Струма срещу гърците, № 3, Св. Врач, 1 ноември 1925 г., с която се съобщава за смъртта на Борис Николов Иванов.

остават вдовици.²⁷ Има данни, че Екатерина Иванова през 1915 г. се е включила да служи като самарянка в болницата, която се е помещавала във Втора мъжка прогимназия в София на ул. „Екзарх Йосиф“.

Оттук насетне можем да проследим подробно и живота на най-големия син на Никола – Иван Иванов.

---

²⁷ Вж. снимка № 5 (смейна фотография, 5 октомври 1913).